

нові суперечностей в особистісних інтересах. Особистісні конфлікти стосуються сприйняття та оцінки людьми одне одного, реальної та уявної несправедливості в оцінці їх дій, результатів роботи та ін.

Усі суб'єктивні фактори, що впливають на конфлікт, можуть бути: характерологічними та ситуативними. До перших відносять стійкі якості особистості, до других – переважно, погані настрої, відчуття непотрібності та ін. Конфлікти відносин часто виникають внаслідок невмілого розв'язання викладачем проблемних ситуацій та мають зазвичай тривалий характер. Попередження та врегулювання соціально-педагогічного конфлікту особистісного плану є набагато складнішим, ніж ділового, оскільки він базується на глибоких внутрішніх суперечностях, які пов'язані з рисами характеру, поглядами на життя, переконаннями та соціальними установками. Якщо значну кількість ділових конфліктів може все ж таки бути розв'язано шляхом співробітництва або компромісу, то особистісний конфлікт може бути усунутий або уникненням, або ж вчинками. У разі виникнення особистісного конфлікту, викладачеві доцільно вибрати таку лінію поведінки, внаслідок якої конфліктуючі сторони будуть вчитися якщо не приймати, то у крайньому разі, визнавати можливість існування іншої точки зору, відмінної від їх власної.

Висновки. Більшість спеціалістів, які займаються питаннями професійного розв'язання конфліктів вважають, що процес управління конфліктами залежить від багатьох факторів, значна кількість яких погано піддається керуючому впливу. Наприклад, до них можна віднести: особисті погляди, мотиви та потреби. Стереотипи, уявлення, забобони, упередження іноді можуть звести нанівець зусилля тих, хто займається вирішенням конфліктної ситуації. Багато в чому проблема соціально-педагогічних конфліктів у виші базується на потребах та мотиваціях поведінки студентського середовища. Зазвичай, у виші приходять студенти різного віку та з різними мотивами. Проблема в тому, щоби визначити особливості мотивації студентів, які б найкращим чином сприяли максимальному розвитку та реалізації особистості. Розкриваючи сучасні соціальні студентські риси, потрібно враховувати також глибокі зміни, що відбулись в самому суспільстві: трансформацію його основних інститутів, головних цінностей. Усі ці процеси (як у суспільстві загалом, так і у виші зокрема) по своєму заломлюються у свідомості та життєдіяльності студентів. Нові риси проявляються у житті студентів, системі їх цінностей, соціальному походженні, змінюються стосунки студентів з викладачами, батьками, державою загалом (незатребуваність багатьох спеціальностей, відсутність обов'язкового розподілу і т. ін.). Формування мотивів навчання – це створення у виші умов для появи спонукань до навчання (мотивів, цілей). Студентів спонукають до навчання цілим комплексом мотивів, але викладачі, маючи рекомендації з формування окремих мотивів (інтерес до предмета, обов'язок як мотив до навчання і т. ін.) не звертають уваги на інші мотиви навчання. Мотивація студента обумовлена потребами та цілями особистості, рівнем домагань та ідеалами, умовами діяльності (як об'єктивними, зовнішніми, так і суб'єктивними, внутрішніми – знаннями, вміннями, характером) та світоглядом, переконаннями та спрямованістю особистості та ін.

Література

1. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навч. посібн. / Г.В. Ложкін. – К. : Вид. дім "Професіонал". – 2006. – 334 с.
2. Буткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології : навч. посібн. / Т.В. Буткевич. – К. : Центр навч. літ-ри, 2005. – 456 с.
3. Коломінський Н.Л. Психологія педагогічного менеджменту / Н.Л. Коломінський. – К. : Вид-во МАУП, 1996. – 176 с.

Биленькая О.Б., Чайковский Т.В. Социально-педагогические конфликты в высшем учебном заведении – причины возникновения и пути решения

Дан анализ причин возникновения проблемных ситуаций в высших учебных заведениях. Показано, что индивидуально-психологические особенности участников учебного процесса создают причины конфликтных ситуаций в учебном процессе. Отмечено, что особое внимание заслуживает определение мотивации студентов к учебе.

Ключевые слова: конфликтная ситуация, учебный процесс, педагогическая система.

Bilen'ka O.B., Chaykovskyy T.V. Social-pedagogical conflicts in high school – arising causes and decisions

The present work is consider the analysis of causes of the problem situations arise in high school. It is shown that the individual-psychological peculiarities of learning process' participants are creates a reasons of conflicts' situations in learning process. The definition of students' motivation to learning at the centre of attention is marks.

Keywords: conflict, learning process, pedagogical system.

УДК 331.522

Ст. викл. О.М. Гинда –

Львівський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Розглянуто підхід щодо рейтингового оцінювання рівня розвитку людського потенціалу у регіонах України. Виконано порівняльний аналіз регіонів нашої країни за рівнем розвитку їхнього людського потенціалу, а також за рівнем розвитку його компонент. Отримані результати доводять потребу підвищення рівня розвитку цього потенціалу та окремих його компонент в Україні.

Ключові слова: людський потенціал, рейтингове оцінювання, рівень розвитку людського потенціалу, компоненти людського потенціалу, комплексне оцінювання рівня розвитку

Вступ. Розвиток світової економіки сьогодні відбувається в складних умовах. Періодичні кризи, зменшення обсягів природних ресурсів, техногенні катастрофи та інші негативні впливи змушують підприємців шукати резерви виробництва, якомога раціональніше використовувати матеріальні ресурси та існуючі виробничі потужності, застосовувати інновації та збільшувати частку людської праці у виробленій продукції [1, 2]. Перехід від індустріального до інформаційного суспільства веде до необхідності більш ефективного використання наявного в країні людського потенціалу (ЛП).

З оглянутого випливає актуальність вивчення людського потенціалу, його формування і розвитку, відтворення, збереження і реалізації як у цілій країні, так і в її регіонах. Такі дослідження лише тоді будуть ефективними, коли

використовуватимуть найновіші методи, зокрема математичне моделювання та комп'ютерну техніку [3, 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику комплексного оцінювання розвитку людського потенціалу розглянуто у багатьох наукових працях. Зокрема, в 1990 р. пакистанський економіст Махбубом уль-Хак і індійський економіст А. Сен запропонували індекс людського розвитку (ЛР), який в подальшому був перейменований на індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Він ураховує стан здоров'я, освіченість і рівень життя населення регіону чи всієї країни за певний проміжок часу. Перевага цього індексу перед іншими інтегральними показниками – простота його розрахунку. Тепер Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) щорічно розраховує цей індекс для більшості країн.

Лібанова Е. разом зі співробітниками Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України комплексно дослідили складові людського розвитку та показники, що його характеризують, вивчили особливості сучасного стану цього розвитку в Україні, його соціальні ризики та загрози [5]. На цих чинниках наголошують і інші науковці [6, 7]. Оцінювання людського потенціалу у регіонах України виконував В. Приймак [1]. Він запропонував алгоритм розрахунку інтегрального показника, за допомогою якого можна одночасно оцінити цей потенціал як у територіальному, так і в часовому розрізі.

Мета роботи. Скориставшись алгоритмом побудови інтегральних (узагальнюючих) показників, виконати рейтингове оцінювання розвитку людського потенціалу та окремих його компонент в регіонах України і зробити висновки з цього порівняльного аналізу для вироблення заходів щодо поліпшення управління ним.

Виклад основного матеріалу. Україна – держава з високим рівнем людського потенціалу. Це підтверджують дослідження з індексу людського розвитку, за яким національний розвиток варто оцінювати не лише за національним доходом, рівнем тривалості життя.

Програма розвитку ООН щорічно розраховує індекс розвитку людського потенціалу для кожної країни, який визначається на підставі трьох складових: ВВП на особу населення, рівня його грамотності і рівня очікуваної тривалості життя. Ми під розвитком людського потенціалу будемо розуміти його трансформаційні зміни. Рівень цього розвитку визначається тими характеристиками, які притаманні саме ЛП. Тому в наших дослідженнях ми розглядали такі компоненти ЛП: демографічну, духовно-інформаційну, екологічну, економічну, мотиваційну й освітню, а також компоненту здоров'я. Розрахунки проводили для кожної з цих компонент і ЛП загалом.

Комплексний аналіз розвитку ЛП регіонів України виконано за алгоритмом, запропонованим З. Хельвігом [8]. Якщо z_{ij} є стандартизоване значення j -ї ознаки i -го регіону, то згідно з цим алгоритмом величину відносного інтегрального (таксономічного) показника рівня розвитку людського потенціалу i -го регіону k_i знаходимо за формулою

$$k_i = 1 - d_{i0}/d_0, \quad (1)$$

$$\text{де: } d_0 = \overline{d_0} + a\sigma_0, \quad \overline{d_0} = \left(\sum_{i=1}^I d_{i0} \right) / I, \quad \sigma_0 = \left[\frac{1}{n} \sum_{i=1}^I (d_{i0} - \overline{d_0})^2 \right]^{1/2}, \quad d_{i0} = \left[\sum_{j=1}^J c_j (z_{ij} - z_{0j})^2 \right]^{1/2},$$

$$z_{0j} = \max_i z_{ij}, \text{ якщо } j\text{-й показник є стимулятором і } z_{0j} = \min_i z_{ij} - \text{в іншому випадку,}$$

a – деяке додатне число, яке вибираємо таким чином, щоб значення інтегрального показника k_i ($i = \overline{1, I}$) належало інтервалу (0;1). На підставі відомого в статистиці правила "трьох (двох) сигм" (тобто трьох (двох) стандартних відхилень), найчастіше вибирають $a = 2$ чи $a = 3$.

Економічна інтерпретація побудованого інтегрального показника k_i є такою: якщо для якогось регіону величина інтегрального показника більша, ніж для другого, то рівень розвитку людського потенціалу першого регіону є кращим, ніж ЛП другого регіону. Величина цього показника завжди додатна і лише з ймовірністю близькою до нуля вона може мати від'ємне значення, що свідчить про дуже поганий рівень людського потенціалу відповідного регіону.

З виконаних нами розрахунків відносних комплексних показників рівня розвитку демографічної компоненти людського потенціалу регіонів України за 2005-2011 рр. видно, що станом на 2011 р. найгірша демографічна ситуація в Кіровоградській (найменше значення комплексного показника – 0,036), Чернігівській (0,112) та Сумській областях (0,169), а найкраща в Одеській обл. (найбільше значення комплексного показника – 0,485), АР Крим (0,442) та у Львівській обл. (0,386). Загалом, здебільшого ситуація краща у західних та центральних районах України. Для характеристики динаміки названих вище регіонів наведемо гістограму значень їх відносних комплексних показників рівня розвитку демографічної компоненти людського потенціалу (рис.).

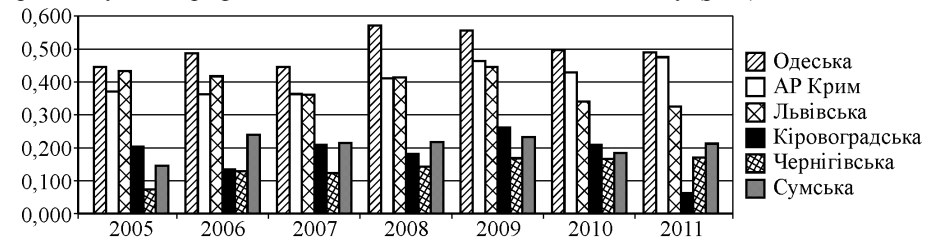

Рис. Відносні комплексні показники рівня розвитку демографічної компоненти людського потенціалу деяких регіонів України за 2005-2011 рр.

Із рис. видно, що за досліджуваний період ситуація в кожному регіоні зазнавала змін, хоча в загальному регіони з вищим значенням комплексного показника рівня розвитку демографічної компоненти людського потенціалу завжди переважали над розглянутими регіонами з відповідним нижчим значенням. Обраховані величини комплексного показника лише для Волинської у 2009 р. і Одеської у 2007-2009 рр. областей та міста Києва за більшість років були вищими 0,5. Досить високий рівень розвитку демографічної компоненти людського потенціалу мали західні області України. Найнижчі значення цього показника спостерігалися для Донецької, Кіровоградської, Луганської і Чернігівської областей.

Стосовно освітньої компоненти, то найвищі значення комплексного показника у 2011 р. були в м. Києві (0,362), Львівській (0,389), Рівненській (0,341) та Тернопільській (0,314) областях. А найгіршу ситуацію рівня розвитку освітньої компоненти людського потенціалу регіонів України зафіксовано в АР Крим (0,091) та Закарпатській обл. (0,093).

Варто наголосити на тому, що величина інтегрального показника рівня розвитку освітньої компоненти людського потенціалу в середньому майже вдвічі менша за величину цього показника для демографічної компоненти ЛП. Це вказує на те, що для першої з цих компонент точка-еталон її розвитку лежить у два рази далі від точок-регіонів, ніж для другої з цих компонент.

Розглянемо далі духовно-інформаційну компоненту ЛП. Серед регіонів із найменшим значенням відповідного комплексного показника як у 2005 р., так і у 2011 р.: АР Крим (0,200), Дніпропетровська (0,132), Донецька (0,078), Запорізька (0,200) і Луганська (0,112) області. Найвищий рівень розвитку духовно-інформаційної компоненти людського потенціалу України у 2011 р. був у Хмельницькій (0,409), Черкаській (0,422), Чернівецькій (0,404) і Чернігівській (0,462) областях та м. Київ (0,502). Найкраща екологічна ситуація у розрахунку на одного мешканця регіону у 2011 р. була у Вінницькій, Волинській, Житомирській і Хмельницькій областях.

Не менш важливою за розглянуті вище компоненти ЛП є економічна компонента. Серед регіонів з найменшим значенням аналізованого показника станом на 2011 р.: Вінницька (0,181), Івано-Франківська (0,133), Рівненська (0,170) та Тернопільська (0,120) області; а з найбільшим: міста Київ (0,511) і Севастополь (0,393), Дніпропетровська (0,397), Запорізька (0,378) і Харківська (0,381) області. Відзначимо, що в загальному за весь досліджуваний період максимальне значення відповідного комплексного показника зафіксовано у 2009 р. в м. Київ (0,528). З цього можна зробити висновок про недостатню розвиненість економічної компоненти ЛП у регіонах України.

Найкраще здоров'я було у мешканців м. Київ (величина інтегрального показника у 2011 р. становила 0,885). Добре здоров'я відносно інших регіонів України спостерігалось у Львівській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Чернівецькій та деяких інших областях. Досить низький рівень розвитку компоненти здоров'я впродовж досліджуваного проміжку часу був у Волинській, Житомирській, Миколаївській, Хмельницькій та Чернігівській областях. Як і для економічної компоненти, невисокі значення відносних комплексних показників рівня розвитку компоненти здоров'я людського потенціалу деяких регіонів України за 2005-2011 рр. свідчить про потребу поліпшення управління розвитком цієї компоненти ЛП в Україні.

Остання компонента, яку було розглянуто, – мотиваційна. У 2011 р. серед регіонів із максимальним значенням мотиваційного показника: м. Київ (0,476), Дніпропетровська (0,434), Донецька (0,374) та Київська (0,410) області; із мінімальним: Рівненська (0,157), Тернопільська (0,153) та Черкаська (0,136) області. Після комплексного аналізу кожної компоненти ЛП ми провели аналогічний аналіз стосовно всіх показників, Розраховані показники дають змогу оцінити загальний рівень розвитку ЛП в регіонах України (табл.).

Табл. Відносні комплексні показники рівня розвитку людського потенціалу регіонів України за 2005-2011 рр.

Регіон	Рік						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
АР Крим	0,191	0,183	0,188	0,180	0,159	0,163	0,150
Вінницька	0,191	0,189	0,166	0,165	0,159	0,142	0,112
Волинська	0,171	0,161	0,154	0,155	0,143	0,137	0,138
Дніпропетровська	0,293	0,286	0,264	0,255	0,239	0,236	0,219
Донецька	0,225	0,200	0,177	0,177	0,159	0,136	0,140
Житомирська	0,160	0,150	0,149	0,146	0,136	0,132	0,112
Закарпатська	0,191	0,202	0,167	0,167	0,145	0,136	0,110
Запорізька	0,228	0,243	0,208	0,202	0,222	0,207	0,192
Івано-Франківська	0,159	0,171	0,146	0,167	0,153	0,125	0,128
Київська	0,215	0,209	0,212	0,241	0,233	0,231	0,210
Кіровоградська	0,186	0,174	0,165	0,158	0,157	0,135	0,109
Луганська	0,189	0,180	0,128	0,145	0,158	0,157	0,150
Львівська	0,242	0,237	0,216	0,223	0,227	0,219	0,199
Миколаївська	0,180	0,183	0,164	0,168	0,155	0,156	0,148
Одеська	0,217	0,231	0,222	0,239	0,229	0,218	0,219
Полтавська	0,241	0,247	0,224	0,225	0,210	0,198	0,197
Рівненська	0,148	0,173	0,168	0,181	0,163	0,150	0,133
Сумська	0,158	0,173	0,161	0,179	0,163	0,135	0,138
Тернопільська	0,138	0,134	0,131	0,151	0,158	0,146	0,138
Харківська	0,294	0,284	0,258	0,268	0,250	0,251	0,236
Херсонська	0,174	0,177	0,171	0,184	0,173	0,151	0,134
Хмельницька	0,164	0,148	0,123	0,121	0,125	0,136	0,117
Черкаська	0,147	0,136	0,140	0,134	0,134	0,115	0,103
Чернівецька	0,175	0,174	0,182	0,199	0,216	0,206	0,186
Чернігівська	0,132	0,138	0,114	0,129	0,124	0,116	0,108
м. Київ	0,481	0,480	0,436	0,459	0,440	0,393	0,348
Севастополь	0,211	0,219	0,171	0,217	0,216	0,183	0,191

У загальному за весь досліджуваний період значення відносного комплексного показника рівня розвитку ЛП регіонів України не перевищує значення 0,5. Це свідчить про досить велику віддаленість точок-регіонів від точки-еталону рівня розвитку людського потенціалу регіонів України і, відповідно, про невисокий цей рівень. Тому необхідне вдосконалення управління процесами розвитку та реалізації ЛП України.

Висновки. Отже, розглянутий підхід дає змогу оцінити рівень розвитку як окремих компонент ЛП, так і загальний його рівень в регіонах України. Відповідно, отримані результати доводять потребу підвищення рівня як окремих компонент ЛП, так і в загальному людського потенціалу. Очевидно, що покращення ситуації за окремими компонентами приведе й до аналогічного підвищення загального рівня розвитку ЛП України.

Література

1. Приймак В.І. Трудовий потенціал і механізми його реалізації в регіоні : монографія / В.І. Приймак. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 383 с.
2. Skorupka D. Identification and Analysis of Risk Indicators of an Increase in Construction Project Costs / D. Skorupka, M., Hastak // Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej 602, Budownictwo Ładowe, Nr 59, KILiW PAN. – Krynica, 2006. – S. 223-230.

3. Приймак В.І. Математичні методи економічного аналізу : навч. посібн. / В.І. Приймак. – К. : Центр навч. літ-ри, 2009. – 296 с.
4. Skorupka D. The method of identification and quantification of construction projects risk / D. Skorupka // Archives of Civil Engineering, LI, 4. – Warszawa, 2005. – S. 647-662.
5. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків : монографія / за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Вид-во Ін-ту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.
6. Людський потенціал: механізми збереження та розвитку : монографія / НАН України. Ін-т економіки промисловості / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін. – Донецьк, 2008. – 468 с.
7. Skorupka D. Method of planning construction projects taking into account risk factors / D. Skorupka // Operations Research and Decision. – Wrocław, 2009. – S. 119-128.
8. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях : пер. с пол. / В. Плюта. – М. : Вид-во "Статистика", 1980. – 217 с.

Гинда О.Н. Рейтинговое оценивание уровня развития человеческого потенциала в регионах Украины

Рассмотрен подход относительно рейтингового оценивания уровня развития человеческого потенциала в регионах Украины. Выполнен сравнительный анализ регионов нашей страны за уровнем развития их человеческого потенциала, а также за уровнем развития его компонент. Полученные результаты доводят необходимость повышения уровня развития этого потенциала и отдельных его компонент в Украине.

Ключевые слова: человеческий потенциал, рейтинговое оценивание, уровень развития человеческого потенциала, компоненты человеческого потенциала, комплексное оценивание уровня развития.

Hynda O.M. Rating evaluation of development human potential of regions of Ukraine

Approach is considered in relation to the rating evaluation of level of development of human potential of regions of Ukraine. The comparative analysis of regions of our country is executed after the level of development of their human potential, and also after the level of development of his components. The got results lead to the necessity of increase of level of development of this potential and his separate components for Ukraine.

Keywords: human potential, rating evaluation, level of development of human potential, component of human potential, complex evaluation of level of development.

УДК 330:34

Аспір. М.В. Демченко¹ –

Інститут регіональних досліджень НАН України

СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ СПОЖИВАЧІВ ДО НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Представлено результати соціологічного опитування щодо ставлення населення до недержавного пенсійного забезпечення. Встановлено, що найбільш вагомими стримувальними факторами до участі населення у недержавному пенсійному забезпеченні є низький рівень доходів та недовіра до фінансових інститутів. Обґрунтовано потребу запровадження фонду гарантування вкладів страхових організацій та вдосконалення страхових нагромаджувальних продуктів.

Ключові слова: страхування життя, недержавне пенсійне забезпечення.

Реформування пенсійної системи в Україні здійснюється у трьох напрямках: реформування солідарної системи; запровадження обов'язкової нагромаджувальної системи; розвиток добровільного недержавного пенсійного забезпечення.

Важливим стимулом до реформування системи пенсійного забезпечення України стало прийняття у 2003 р. Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" [1] та запровадження, додатково до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ), яке є невід'ємною структурною складовою сучасної моделі пенсійної системи. Воно ґрунтується на виплаті додаткової пенсії за рахунок добровільно сплачених внесків. На сьогодні основними учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні є недержані пенсійні фонди (НПФ) та компанії із страхування життя.

У країнах із розвинутою економікою недержавне пенсійне забезпечення відіграє важливу роль у соціальній та економічній сферах держави. По-перше, це нагромадження додаткових пенсійних заощаджень для громадян. По-друге – нагромадження інвестиційних ресурсів та спрямування їх в реальний сектор економіки. На жаль, в Україні розвиток цього сегменту пенсійної системи розвивається повільно, що зумовлено низкою об'єктивних та суб'єктивних причин.

Одним із методів дослідження проблем реформування пенсійної системи та ставлення до нього громадян є соціологічне опитування. Серед таких досліджень, що стосувалися реформування пенсійної системи, насамперед треба відзначити загальнонаціональне опитування, проведене соціологічною службою Центру Разумкова у 2003 р. [2].

Варто також відзначити дослідження в рамках проекту USAID "Розвиток ринку капіталу", здійснені у 2005 та 2010 рр. [3]. Метою цих опитувань було визначення ставлення громадян України до питань пенсійного забезпечення. Польові дослідження в обох випадках були проведені компанією CfK Ukraine, яка спеціалізується на опитування та вивченні громадської думки. З одного боку це були широкомасштабні дослідження з кількістю опитаних понад 2 тис., які аналізували у розрізі регіональної, вікової та статеві структури населення. З іншого боку – опитування переважно стосувалися загальних аспектів здійснення пенсійної реформи.

Соціологічні дослідження також використовують під час аналізу розвитку страхового ринку в Україні та діяльності страхових компаній. Так, компанія "Статінформконсалтинг" провела перше в Україні дослідження ринку страхових послуг у сегменті фізичних осіб. Результати дослідження базувалися на опитуванні населення восьми великих міст України [4]. Варто зазначити, що страхові компанії також часто використовують методи телефонного чи інтернет-опитування своїх клієнтів, однак ці опитування переважно стосуються окремих вузьких питань діяльності страховиків або загальної оцінки клієнтами їх роботи.

У контексті реформування пенсійної системи дані соціологічних опитувань є важливою вихідною базою для аналізу існуючого стану, виявлення проблем та розроблення рекомендацій щодо розвитку пенсійного забезпечення. Однак питанням діяльності страхових компаній у сфері недержавного пенсійного забезпечення у соціологічних дослідженнях приділяли недостатньо уваги.

Метою дослідження було вивчити ставлення населення до недержавного пенсійного забезпечення, мотиваційних та стримувальних факторів участі у НПЗ та напрямів для підвищення ефективності діяльності СК у цій сфері.

¹ Наук. керівник: проф. М.А. Козоріз, д-р екон. наук